
"Narodowe ugrupowania polityczne w Polsce: 1989–2001", Czesław Maj, Ewa Maj, Lublin 2007 : [recenzja]

Polityka i Społeczeństwo nr 5, 260-265

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz Koziello**CZESŁAW MAJ, EWA MAJ, *NARODOWE UGRUPOWANIA POLITYCZNE W POLSCE: 1989–2001*, LUBLIN 2007, 364 SS.**

Obóz narodowy, jeden z największych i najbardziej wpływowych w polskim środowisku politycznym do 1945 roku, po upadku władzy komunistycznej musiał zaczynać swoją działalność niemal od podstaw. Działania władz komunistycznych w okresie Polski Ludowej zniszczyły go pod względem organizacyjnym i ideologicznym, uniemożliwiając legalną działalność i rozwój ideowo-polityczny. Na skutek tego po 1989 roku nastąpiła dezintegracja ruchu narodowego w Polsce, wywołana różnym podejściem do dziedzictwa ideowego, polaryzacją ideologiczną między powstającymi ugrupowaniami oraz walką o wpływy. W efekcie przez wiele lat partie odwołujące się do ideologii nacjonalistycznej nie potrafiły skupić wokół siebie liczego i stabilnego elektoratu, stale ponosząc porażki w wyborach parlamentarnych i samorządowych.

Monografia *Narodowe ugrupowania polityczne w Polsce* autorstwa Ewy i Czesława Majów, jest kolejną rozprawą dotyczącą problematyki narodowej w Polsce w okresie po 1989 roku. Jako pierwszy podjął się tego Grzegorz Tokarz (*Ruch narodowy w Polsce w latach 1989–1997*, Wrocław 2002), który w sposób syntetyczny zaprezentował myśl polityczną całego środowiska narodowego, pomijając jednak sferę działalności ugrupowań nacjonalistycznych. Zasygnalizował jedynie, jakie w tym okresie istniały partie czy stowarzyszenia zaliczające się do ruchu narodowego. Drugi z badaczy, Jarosław Tomasiewicz (*Ugrupowania neoendeckie w III Rzeczypospolitej*, Toruń 2003), również przedstawił neoendecką myśl polityczną w sposób całościowy, jednak tematykę pracy rozszerzył o przedstawienie struktur organizacyjnych i działalności kilku najważniejszych narodowych ugrupowań politycznych w Polsce do 1999 roku.

Recenzowana rozprawa stanowi nie tylko uzupełnienie wymienionych monografii, ale jest ich rozszerzeniem. Świadczą o tym jej chronologia czasowa i zakres merytoryczny. Za uzasadnione można uznać przyjęcie dwóch cezur czasowych – 1989 i 2001. Pierwsza data stanowi koniec epoki komunizmu w Polsce i początek przebudowy ustrojowej w kierunku demokratycznym. Wówczas pojawiła się możliwość swobodnej działalności ugrupowań i partii politycznych, także reprezentantów ruchu narodowego. Druga data również stanowi ważną granicę w dziejach współczesnego polskiego nacjonalizmu. Wówczas po raz pierwszy partia odwołująca się do wartości narodowych – Liga Polskich Rodzin – wprowadziła swoich przedstawicieli do Sejmu i Senatu, przełamując trwającą od wielu lat złą passę porażek wyborczych. Tematyka pracy wychodzi nieco poza te ramy czasowe, ale tylko po to, aby zaprezentować genezę powstania określonego ugrupowania, jeśli istniało przed 1989 rokiem lub powstało z działających w okresie PRL konspiracyjnych organizacji. W niektórych przypadkach uzasadnione jest zaprezentowanie działalności po 2001 roku, aby pokazać, jak ugrupowania narodowe radziły sobie w sytuacji, gdy przedstawiciele ich nurtu uzyskali możliwość realnego wpływu na politykę.

Struktura rozprawy ma charakter problemowy. Składa się z 11 rozdziałów, omawiających poszczególne organizacje narodowe. Każdy rozdział składa się z dwóch części: opisu struktury organizacyjnej i koncepcji politycznych. W przeciwieństwie do prac G. Tokarza i J. Tomasiewicza Autorzy omawianej monografii postanowili zaprezentować założenia polityczne i ideologiczne osobno dla każdego z ugrupowań narodowych. Starali się również zachować schemat konstrukcyjny części ideologicznej, w którym można znaleźć: główne wartości polityczne; pojęcie narodu; stosunek do wspólnoty narodowej, wyznania i Kościoła rzymskokatolickiego, polskiej historii i tradycji; charakterystykę ustroju politycznego i stosunków społeczno-gospodarczych; koncepcje polityki zagranicznej; określenie sojuszników i wrogów. Jest to bardzo ważne dla czytelnika, ponieważ znacznie ułatwia znalezienie głównych cech wyróżniających poszczególne organizacje oraz określenie różnic, zachodzących pomiędzy nimi. Obszerna jest też część dotycząca struktury i działania polskich ugrupowań narodowych. Autorzy postarali się przedstawić możliwie najpełniej schemat władz w każdej organizacji, osoby, zajmujące kierownicze stanowiska i, kiedy to było możliwe, zmiany we władzach oraz podstawowe kierunki, metody i środki działalności politycznej. Wśród tych ostatnich na uwagę zasługuje analiza wyników wyborczych ugrupowań narodowych

w elekcjach w latach 1989–2002 oraz prezentacja różnych środków socjotechnicznych oddziałujących na społeczeństwo: wspieranie zespołów muzycznych popularyzujących muzykę nacjonalistyczną, sprzedaż koszulek z emblematami partii, rozprowadzanie flag narodowych, organizowanie zbiórek pieniędzy na budowę pomnika Romana Dmowskiego, organizowanie obozów wypoczynkowych dla młodzieży, działalność wydawnicza i edukacyjna, pikieety, demonstracje i manifestacje pod hasłami narodowymi. Dużym atutem jest prezentacja w książce 16 aneksów, zawierających różne dokumenty programowo-ideologiczne, dzięki którym czytelnik może sam ocenić wartość polityczną i ideową współczesnego ruchu narodowego w Polsce.

Autorzy, zdając sobie sprawę z trudności w zdefiniowaniu pojęcia „narodowy ruch polityczny”, zostali zmuszeni do stworzenia kryteriów, na podstawie których można ocenić przynależność ideologiczną danego ugrupowania do nurtu narodowego. Ich zdaniem organizacja nacjonalistyczna powinna spełniać trzy warunki. Po pierwsze – zobowiązana jest odwoływać się do dorobku klasyków Narodowej Demokracji: Romana Dmowskiego, Zygmunta Balickiego i Jana Ludwika Popławskiego. Po drugie – jej podstawą ideową musi być uznanie prymatu interesów narodu polskiego nad innymi wartościami oraz upatrywanie w nim jedynej suwerena władzy państwowej. Po trzecie – pożądanym warunkiem powinno być głoszenie niechęci do ponadnarodowych organizmów politycznych, a co za tym idzie – występowanie w obronie suwerenności państwowej.

Na tej podstawie Autorzy wybrali 11 organizacji spełniających powyższe warunki. Są to: Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe, Narodowe Odrodzenie Polski, Stronnictwo Narodowe (tzw. Senioralne), Stronnictwo Narodowe „Szczerebiec”, Młodzież Wszechpolska, Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, Stronnictwo Narodowe „Ojczyzna”, Obóz Wielkiej Polski, Stronnictwo Ludowo-Narodowe (później Przymierze Ludowo-Narodowe), Klub „Myśl dla Polski” oraz Liga Polskich Rodzin. O szerokim zasięgu badania współczesnego ruchu narodowego świadczy włączenie do jego analizy organizacji, które nie miały charakteru partii politycznej, tylko były młodzieżowym stowarzyszeniem społeczno-wychowawczym (MW) lub klubem intelektualno-kulturalnym (Klub „Myśl dla Polski”), zrzeszających zwolenników narodowej ideologii. Autorzy słusznie podkreślili, że te ugrupowania nie są wyłącznymi reprezentantami współczesnej myśli narodowej, ponieważ wśród innych podmiotów politycznych można również znaleźć odwołania nacjonalistyczne. Do

nich zaliczyli Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, Ruch Odbudowy Polski i Akcję Wyborczą „Solidarność”. Nie zostały jednak uwzględnione, ponieważ ich koncepcje nie spełniają w całości kryteriów przynależności do ruchu narodowego.

Ważnym walorem monografii jest zaprezentowanie w sposób przystępny i przejrzysty genezy, sfery działalności oraz przemian strukturalno-organizacyjnych w ruchu narodowym. Każdy z rozdziałów dotyczy wprawdzie innego z ugrupowań, niemniej jednak wspólna płaszczyzna ideologiczna zmuszała je do podejmowania współpracy, jak również działań integracyjnych. Poszczególne części są zatem ze sobą organicznie powiązane ze względu na powtarzające się treści dotyczące wydarzeń wspólnych dla kilku ugrupowań politycznych. Dzięki temu czytelnik może zrozumieć przyczyny fragmentaryzacji ruchu narodowego po 1989 roku, do których zaliczyć można chęć zmonopolizowania tradycji narododemokratycznej i przejścia ideologicznej spuścizny po polskim nacjonalizmie okresu międzywojennego i lat II wojny światowej, jak również konflikty personalne między liderami działającymi w konspiracji oraz na emigracji o przywództwo w ruchu narodowym i narzucenie innym swoich koncepcji politycznych. Prezentacja tych samych inicjatyw i działań, przedstawionych każdorazowo z punktu widzenia danego ugrupowania, pozwala odpowiedzieć na pytanie o przyczyny sukcesów lub ich braku w kwestii współdziałania i wytworzenia jednego silnego obozu narodowego, posiadającego duży i stabilny elektorat, gwarantujący stałą reprezentację w parlamencie oraz ewentualną partycypację we władzy. Wśród przyczyn niepowodzeń można wymienić wzajemne oskarżanie się ugrupowań narodowych o ateizm, kryptokomunizm, liberalizm, neopoganizm czy zdradę ideałów narodowych. Inną przyczyną niepowodzenia były metody działania: bandytyzm skinheadów związanych z PWN – PSN i SN „Szczerbiec”, bójki uliczne prowokowane przez członków NOP przeciw przeciwnikom politycznym z lewicy oraz programy polityczne, nierzadko nawołujące do rasizmu (PWN – PSN, NOP) czy nawrotu do państwa totalitarnego (OWP). Zrażało to do ruchu narodowego potencjalnych sympatyków, widzących w nim zagrożenie dla demokracji i wolności. Niepowodzenia polityczne były również główną przyczyną jednoczenia sił narodowych w celu uzyskania parlamentarnej reprezentacji. Dlatego doszło do samorozwiązania SN „Ojczyzna” i wejścia jej członków do SND (1996), kongresu zjednoczeniowego SND i SN (1999) oraz powołania LPR (2001), najpierw jako koalicji różnych politycznych środowisk narodowych, następnie zaś samodzielnej partii

politycznej. Ważną rolę odgrywało propagowanie wartości odwołujących się do demokracji oraz zmiana metod działania niektórych ugrupowań, wyrażająca się w potępieniu bandyckich wystąpień swoich członków.

Należy stwierdzić, że monografia odrzuca dwa popularne stereotypy związane z ruchem narodowym. Z analizy koncepcji politycznych organizacji narodowych można wywnioskować, że jest błędem popularne stawianie znaku równości pomiędzy pojęciami „narodowy” i „katolicki”. Dotyczy to w największym stopniu ugrupowania Polska Wspólnota Narodowa – Polskie Stronnictwo Narodowe, które odrzuca chrześcijaństwo, zwłaszcza wyznanie rzymskokatolickie jako antysłowiańskie, antypolskie, prożydowskie i kosmopolityczne. PWN – PSN jest więc przykładem nacjonalizmu pogańskiego albo też antychrześcijańskiego. Niektóre ugrupowania natomiast, powołując się wprawdzie na zasady chrześcijańsko-katolickie, starają się je traktować instrumentalnie, przystosowując do narodowych potrzeb. Kościół rzymskokatolicki w istniejącej formule jest krytykowany za kosmopolityzm, uleganie wpływom żydowskim i masonskim, działalność antypolską, demoralizację społeczeństwa polskiego, sprzeniewierzenie się wartościom chrześcijańskim. Można zauważyć, że najlepszym wyjściem dla tych ugrupowań byłoby stworzenie kościoła narodowego, realizującego interesy narodu i państwa polskiego. Do zwolenników tej koncepcji można zaliczyć Stronnictwo Narodowe „Szczerbiec”, Narodowe Odrodzenie Polski czy też Obóz Wielkiej Polski.

Innym odrzuconym stereotypem jest organiczny antysemityzm nacjonalizmu. Jako przykład Autorzy podają Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne, które dopuszczało istnienie różnorodności kulturowej i etnicznej w obrębie państwa polskiego. Co więcej, wielu jego przywódców powoływało się na poglądy znanych działaczy żydowskiego pochodzenia (np. Normana Finkelsteina czy Dory Kacnelson), których uznawano za obrońców godności i honoru Polski. Stworzono kategorię tzw. przyzwoitych Żydów, którzy potrafili wyzbyć się szowinizmu i pielęgnować bliskie stosunki polsko-żydowskie, oparte na partnerstwie i przyjaźni.

Niebagatelną zaletą monografii jest wykorzystanie przez Autorów solidnej bazy źródłowej, związanej z ugrupowaniami ruchu narodowego w Polsce współczesnej. Wśród nich można wymienić zbiory dokumentów programowych. Są to: deklaracje i programy wyborcze z okresu kampanii parlamentarnych i prezydenckich, deklaracje ideowo-programowe, odezwy i oświadczenia oraz projekty ustrojowe, społecz-

ne i ekonomiczne, jakie poszczególne ugrupowania chciałyby realizować po przejściu władzy. Drugim rodzajem źródeł jest publicystyka polityczna przywódców narodowych, między innymi Włodzimierza Bojarskiego i Rafała Brody (Klub „Myśl dla Polski”), Macieja Giertycha (SN „Senioralne”, LPR), Romana Giertycha i Wojciecha Wierzejskiego (Młodzież Wszechpolska, LPR), Adama Gmurczyka (NOP), Bolesława Tejkowskiego (PWN – PSN) i Jana Trochimiaka (OWP). Dużym walorem jest również obszerne wykorzystanie tytułów prasowych wydawanych przez poszczególne ugrupowania, takich jak: „Głos Narodu”, „Myśl Polska”, „Myśl Narodowa Polska”, „Nowa Myśl Polska”, „Nowy Przegląd Wszechpolski”, „Szczerbiec” i „Wielka Polska”.

Monografia Ewy i Czesława Majów jest znaczącym osiągnięciem w dziedzinie zarówno najnowszej polskiej myśli politycznej, jak również najnowszej historii Polski. W sposób całościowy i kompletny przedstawia dzieje i myśl polityczną współczesnego polskiego ruchu narodowego, stanowiąc podstawę do bardziej szczegółowej analizy dla badaczy polskiego nacjonalizmu w przyszłości.